

Сіренко Світлана Сергіївна

викладач кафедри менеджменту соціокультурної діяльності ХДАК, аспірант кафедри менеджменту і адміністрування Харківської державної академії культури, м. Харків

Sirenko S. S.

Post-graduate of Management and Administration Department of the Kharkiv State Academy of Culture, the city of Kharkiv

ЗАХОДИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ В СФЕРІ ВИРОБНИЦТВА КУЛЬТУРНИХ БЛАГ

Анотація. Доводиться актуальність створення інституційних та правових засад вдосконалення державної економічної політики в сфері виробництва культурних благ. Пропонуються заходи, спрямовані на реалізацію реформи культурної сфери. Зокрема щодо зміцнення потенціалу української культури, розробки стратегії її розвитку, впровадження економічної політики на конкурсних засадах, вдосконалення фінансування закладів культури за рахунок бюджетних коштів, а також вдосконалення моделі приватно-державного партнерства.

Ключові слова: державна економічна політика, культурно-економічний простір, виробництво культурних благ, культурно-економічна стратегія, інноваційна політика.

Аннотация. Доводится актуальность создания институционных и правовых принципов совершенствования государственной экономической политики в сфере производства культурных благ. Предлагаются мероприятия, направленные на реализацию реформы культурной сферы. В частности относительно укрепления потенциала украинской культуры, разработки стратегии ее развития, внедрения экономической политики на конкурсных принципах, совершенствование финансирования заведений культуры за счет бюджетных средств, а также совершенствования модели лично-государственного партнерства.

Ключевые слова: государственная экономическая политика, культурно-экономическое пространство, производство культурных благ, культурно-экономическая стратегия, инновационная политика.

Summary. There is actuality of creation of institute and legal principles of perfection of public economic policy in the sphere of production of the cultural blessings. Measures, directed on realization of reform of cultural sphere, are offered. In particular in relation to strengthening of potential of the Ukrainian culture, development of strategy of its development, introduction of economic policy on competitive principles, perfection of financing of establishments of culture due to budgetary facilities, and also perfection of model of privately state partnership.

Key words: public economic policy, in a civilized manner economic space, production of the cultural blessings, in a civilized manner economic strategy, innovative policy.

Постановка проблеми. На початку ХХІ століття стає очевидним, що світова культура як духовна основа людського життя не менш, ніж моральні, етичні цінності, зазнає серйозної кризи. Економічний прагматизм, витіснення гуманітарного начала із суспільного життя, перетворилися у повсякденну практику і політику.

Нинішні умови демонструють зростаючу загрозу для Української національної культури, яка виходить перш за все від комерціалізації культурних процесів, спекулятивного пристосування культури для величезних мас споживачів за допомогою новітніх технологій.

Актуальність створення інституційних та правових засад державної економічної політики в сфері виробництва культурних благ полягає в тому, що зміни в системі управління культурною сферою відбувалися і продовжують реалізовуватись здебільшого без чітко визначеної мети. Упродовж усіх років державної незалежності в культурній сфері здійснювалися трансформації, які супроводжували перехід від авторитарного устрою до плюралістичного суспільства. В результаті цих змін культура поступово та частково позбавилася негативних рис радянського зразка. Водночас, накопичувалися негативні явища. Зокрема, необхідно

вказати такі: не завжди ефективна комерціалізація культурної діяльності та, як наслідок, недоступність культурних благ для широких верств населення; використання правлячими політичними угрупованнями закладів культури, творчих колективів і культурних агентів у своїх корпоративних цілях, зокрема з метою зміцнення власного іміджу; нерозуміння та ігнорування проблем розвитку сучасної культури державними управліннями і бюджетне фінансування за т.зв. «залишковим принципом»; відсутність цивілізованого лобізму інтересів культурної сфери у центральних органах влади, зокрема у парламенті, і, як наслідок, фрагментарне та хаотичне нормативно-правове забезпечення культурної сфери; відсутність ефективної економічної політики в сфері культури: бюрократизм і політичний корпоративізм; деструктивні впливи іноземних, зокрема проросійських, культурних та інформаційних трендів; низький рівень соціальної привабливості праці персоналу закладів культури, низький рівень заробітних плат і соціальна незахищеність; відсутність державної культурної інформаційної політики, яка би мала супроводжувати актуальні культурні процеси в Україні. Аналіз негативних тенденцій, які супроводжували транзит українського суспільства від авторитарної моделі до демократичної, показує, що їх причину необхідно шукати, передусім, у сфері культурних і гуманітарних цінностей. І досі залишаються недостатньо актуалізованими пошуки світоглядних орієнтирів розвитку держави і суспільства. Поза увагою політичного класу залишається визначення конкретних інституційних та соціокультурних перетворень, які мають забезпечувати цей розвиток. Відсутнє розуміння того, що становлення демократичних та ринкових відносин не обмежується виключно проблемами виникнення нових інститутів. На жаль, творці державної політики не звертають увагу на те, що успішна модернізація суспільства безпосередньо залежить від забезпечення сталого культурного розвитку. Нині перед політичним класом постало завдання зупинити негативні тенденції і приступити до конструктивної роботи щодо створення засад розвитку виробництва культурних благ. Пріоритетним напрямом має бути створення інституційного та правового підґрунтя державної економічної політики в сфері виробництва культурних благ. Під цим поняттям розуміється використання новітніх досягнень науково-технічної сфери та управлінської діяльності у створенні та розповсюдженні культурних благ з метою підвищення соціально-економічного потенціалу суспільства.

В умовах економічної кризи і низької конкурентоздатності економіки, очевидно, що інноваційна складова державної економічної політики в сфері ви-

робництва культурних благ має стати національним пріоритетом розвитку України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Послідовні підходи до удосконалення існуючих механізмів державної економічної політики в сфері виробництва культурних благ розглядаються в працях багатьох як вітчизняних, так і зарубіжних дослідників, зокрема, таких як В. Андрущенко, Л. Бабій, О. Гриценко, Л. Губерський, І. Дзюба, М. Жулинський, В. Карлова, А. Леонова, Б. Парахонський, Ю. Рубан, М. Стріха, Г. Чміль, С. Чукут та ін.

Однак в публікаціях що з'являються в Україні досі не існує сформованих методичних підходів до вдосконалення державної економічної політики в сфері виробництва культурних благ та існують протиріччя у деяких аспектах та визначеннях основних понять, що зумовлює доцільність дослідження проблеми.

Мета статті. Визначити сутність впровадження методичних підходів до вдосконалення державної економічної політики в сфері виробництва культурних благ.

Виклад основного матеріалу

Стратегія модернізації України має базуватися на розвитку інноваційної складової державної економічної політики в сфері виробництва культурних благ, яка б об'єднувала гуманітарну, соціальну та економічну складові. Ефективність функціонування демократичних інститутів залежить, передусім, від рівня осмисленості суб'єктами політичної діяльності інтересів суспільства [1]. Це можливо лише як результат цілеспрямованої культурної діяльності. Інакше державні та суспільні інститути перетворюються на засоби задоволення особистих і корпоративних інтересів. Варто актуалізувати відому тезу, що демократія — це, передусім, культурна проблема. Водночас доводиться констатувати, що сучасній управлінській еліті та політикуму бракує демократичної культури.

Реалізацією стратегії держави в галузі культури займається Міністерство культури України. Основними завданнями Міністерства культури України є: забезпечення реалізації державної політики у сфері культури і мистецтв, державної політики з питань охорони культурної спадщини, національної музейної політики, підготовка пропозицій щодо основних напрямів державної мовної політики та участь у її реалізації, здійснення відповідно до законодавства державного управління і контролю у сфері охорони культурної спадщини, вивезення, ввезення і повернення культурних цінностей, музейної та бібліотечної справи, кінематографії, забезпечення реалізації прав громадян на свободу літературної та художньої творчості, вільного розвитку культурно-мистецьких

процесів, забезпечення доступності всіх видів культурних послуг та культурної діяльності для кожного громадянина, створення умов для задоволення національно-культурних і мовних потреб українців, які проживають за межами України, розвитку міжнародного культурного співробітництва, захист інтересів вітчизняних творчих працівників і творчих спілок, а також закладів, підприємств і організацій, що діють у сфері культури, створення умов для розвитку соціальної та ринкової інфраструктури у сфері культури, організація її матеріально-технічного забезпечення.

На сучасному етапі нормативно-правова база державної економічної політики в сфері виробництва культурних благ перебуває в стадії реформування і вдосконалення [2]. Разом з позитивними здобутками в цій сфері, є певні прогалини. Порівняно із законодавством інших країн законодавство України в галузі культури є досить широким і специфікованим по різних сферах. Загалом Верховною Радою України ухвалено понад 300 нормативно-правових актів, що стосуються питань культури. Такий широкий масив законодавчих актів має в багатьох випадках неузгоджений та суперечливий характер.

Щодо основних проблем незаконодавчого характеру державної економічної політики в сфері виробництва культурних благ, то, як підкреслюється в Концепції державної політики в галузі культури, сучасний стан розвитку української культури і духовності характеризується розмиванням і поступовою маргіналізацією культурних і духовних цінностей у суспільному житті, руйнуванням цілісної мережі закладів, підприємств, організацій та установ культури і цілісного інформаційно-культурного простору, неефективним використанням наявних культурних і творчих ресурсів [5].

Утворився й дедалі збільшується розрив між так званою офіційною культурою, що фінансується з бюджету, і незалежною та орієнтованою на сучасні потреби культурною діяльністю; стала хронічною проблема неадекватного фінансового забезпечення галузі культури; суттєво погіршилася економічна структура видатків місцевих бюджетів на галузь культури; розрізнені культурні заходи так і не склалися в єдину програму послідовного культурного розвитку [3].

Для подолання системних негативних явищ у державній економічній політиці в сфері виробництва культурних благ необхідно, зокрема, розв'язати такі проблеми:

- «залишковий принцип» ставлення до культури у суспільстві та державній політиці;
- відсутність цілісного інформаційно-культурного простору і мережі партнерських зв'язків на вертикальному і горизонтальному рівнях;

- відсутність середньо- і довгострокових програм культурного розвитку;
- відсутність визначених державних соціальних стандартів надання послуг населенню у сфері культури, що гарантуються державою;
- невідповідність кадрів до господарських відносин у ринковій економіці;
- соціальна незахищеність працівників культури;
- недостатня участь України в європейських і світових культурних проектах [3].

Завдання державної економічної політики в сфері виробництва культурних благ полягає в тому, що держава має взяти на себе функцію формування умов для культурно-ідеологічного діалогу, забезпечуючи тим самим комунікацію між суб'єктами, котрі висувають альтернативні цінності та ідеї [4]. Підтримка різних культурних проектів та формування конкурентного креативного середовища, в якому ці проекти реалізовуватимуться, сприятиме становленню національно-культурної ідентичності.

Можна сформулювати наступні завдання державної економічної політики в сфері виробництва культурних благ:

1. Виробництво відповідних умов для чималого залучення представників громадянського суспільства до виробництва культурних благ. Це – базовий рівень культурної політики, який безпосередньо націлений на роботу із населенням, напрям, який сприяє становленню інститутів громадянського суспільства, підвищенню культурного рівня громадян та вихованню почуття патріотизму. Мета цієї діяльності полягає у всебічному розвитку різноманітних навчальних закладів (зокрема, шкіл мистецтв), підтримці роботи будинків культури та аматорських художніх колективів, поширенні культурного туризму, пропаганді культури через засоби масової комунікації. У цю сферу також входять завдання організації різноманітних клубів за інтересами, залучення учнівської молоді до творчої діяльності, проведення виставок, підтримка краєзнавчих програм, пропаганда та збереження культурної спадщини, підтримка народних культурних традицій. Щодо сказаного, то основна робота має здійснюватися структурами місцевого самоврядування і органами регіональної влади. Перед ними стоять завдання подолання негативних тенденцій відчуження пересічних громадян від культури, особливо від національних традицій. Серед пріоритетних завдань цього рівня є забезпечення доступності різних верств населення і соціальних груп до культурних благ.

2. Поновлення матеріально-технічної бази виробництва культурних благ. Напрямок спрямований на модернізацію обладнання, технічне переоснащення, комп'ютеризацію, ремонт будівель та комунальної інфраструктури, яка обслуговує заклади культури. Ця

робота здебільшого є прерогативою центральних і регіональних органів влади. Матеріальний базис української культури, за винятком деяких об'єктів, перебуває у незадовільному стані, що загрожує втратами історичних і культурних пам'яток. Для вирішення проблем, пов'язаних із оновленням матеріально-технічної бази, потрібні цільові державні програми. Враховуючи необхідність залучення величезних фінансових ресурсів для їх реалізації, тут не обійтися без залучення спонсорських ресурсів на основі приватно-державного партнерства.

3. Розвиток інституційної спроможності органів управління виробництвом культурних благ до реалізації інноваційної складової державної економічної політики. Цей рівень економічної політики складається із двох частин. Перша спрямована на адаптацію органів управління закладами культури до сучасних вимог. Це передбачає необхідність підвищення якості менеджменту, повсюдне впровадження нових управлінських технологій, викорінення бюрократизму в роботі органів влади, оновлення управлінських кадрів тощо. Вітчизняні заклади культури багато в чому відстають від зарубіжних за такими критеріями як ефективність управління, використання новітніх маркетингових та інформаційних технологій. Тому необхідно опанувати нові ефективніші методи управління, щоби сфера культури стала інвестиційно привабливою. Друга частина пов'язана із встановленням відкритості управління. Зокрема, через налагодження продуктивної співпраці органів управління із мистецькою громадськістю, експертами та інститутами громадянського суспільства у формуванні державної економічної політики в сфері виробництва культурних благ. Відкритість роботи органів управління створює умови, які забезпечують розвиток культури на основі плюралізму і демократичності.

4. Запровадження методів наукового аналізу культурного процесу і визначення стратегічних напрямів державної економічної політики в сфері виробництва культурних благ. Напрямок спрямований на розробку програмних документів, впровадження яких дозволяє забезпечити розвиток культурної сфери. Водночас — це системна законотворча робота щодо створення нормативно-правових актів. Зокрема, розробка ініціатив, націлених на забезпечення економічної самодостатності закладів культури та інтеграцію української культури у світовий інформаційний простір. Серед пріоритетних завдань цього напрямку є робота по вивченню кращого зарубіжного досвіду функціонування закладів культури і визначення шляхів його імплементації у вітчизняну практику.

Таким чином, на часі реалізація низки важливих заходів щодо вдосконалення державної економічної політики в сфері виробництва культурних благ:

- впровадження системних реформ у культурній сфері, в результаті яких має бути сформована державна економічна політика на засадах інноваційного розвитку націлена на всебічний розвиток людини. Для цього необхідно, передусім, провести деполітизацію культурної політики і унеможливити практику, коли політичні сили залучали заклади культури для створення власного реноме або для досягнення групових меркантильних цілей;
- оптимізація чинної системи бюджетної підтримки закладів культури. Ця підтримка має базуватися на прозорих і раціональних засадах. Зокрема, її необхідно позбавити від впливу суб'єктивних чинників, коли, умовно кажучи, існували «улюбленці» та «ізгої» у розподілу бюджетних коштів;
- новій управлінській еліті необхідно усвідомити ключову роль культурної політики у формуванні стратегії соціально-економічної модернізації — успішний інноваційний розвиток культури створює належний ціннісно-смісловий базис модернізації;
- необхідне оновлення матеріально-технічної та інфраструктурної бази закладів культури, яка нині перебуває у незадовільному стані. Враховуючи масштаби «старіння» основних фондів, очевидно, що обмежених бюджетних ресурсів недостатньо для їхнього оновлення. Тому необхідні новації у діючу модель приватно-державного партнерства з метою підвищення інвестиційної привабливості сфери культури і залучення до неї спонсорських ресурсів;
- кардинальні зміни в кадровій політиці з метою унеможливлення поширення нетипових стосунків, бюрократизму і низького рівня менеджменту.

Висновки та перспективи подальших досліджень

Існуючий стан культури в Україні вимагає нових політичних підходів, програм і механізмів їх реалізації. Культурний розвиток держави та її окремих регіонів повинен бути визначений одним з пріоритетних напрямів діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування У зв'язку з цим можна визначити такі цілі та пріоритетні завдання державної економічної політики в сфері виробництва культурних благ:

- розробка та затвердження довгострокової програми культурного розвитку України, а також сприяння розробці середньострокових регіональних програм культурного розвитку;
- залучення громадськості до процесів управління та контролю в галузі культури;
- створення ефективної моделі фінансового та матеріально-технічного забезпечення культурного розвитку;

- розробка, затвердження та впровадження державних соціальних стандартів надання послуг населенню у сфері культури, що гарантуються державою;
- реалізація комплексу освітніх, культурно-мистецьких програм і проектів для дітей та молоді;
- підтримка та розвиток культури на селі;
- участь України у міжнародних культурних проєктах, здійснення комплексу інформаційно-куль-

турних заходів для ознайомлення світової громадськості з культурними цінностями України.

Втілення цих та інших орієнтирів має вкрай важливе значення для України, адже культура є важливим компонентом розвитку держави та окремої особистості. Утвердження культурної самобутності є основним елементом незалежності й національного розвитку.

Література

1. Вступ до інформаційної культури та інформаційного права: моногр. / Брижко В. М., Гавловський В. Д., Калюжний Р. А. та ін.; за ред. М. Я. Швеця, Р. А. Калюжного. — Ужгород: ІВА, 2003. — 240 с.
2. Державне управління в Україні: наукові, правові, кадрові та організаційні засади: навч. посіб. / [Н. Р. Нижник (заг. ред.), В. М. Олуйко (заг. ред.)]. — Л.: Вид-во Нац. ун-ту «Львів. політехніка», 2002. — 352 с.
3. Карлова В. Державне управління у сфері культури на регіональному і місцевому рівні: пошук ефективних моделей / В. Карлова // Вісник НАДУ. — 2004. — № 2. — С. 234–242.
4. Культурна політика в Україні. Аналітичний огляд / за ред. О. Гриценка. — К.: УЦКД, 2007. — 160 с.
5. Рубан Ю. Концептуальні засади гуманітарного розвитку України: стратегічні пріоритети державної політики / Ю. Рубан // Стратегічні пріоритети. — 2009. — № 3. — С. 5–10.

References

1. Vstup do informacijnoi kulturi ta informacijnogo prava: monogr. / Brizhko V. M., Gavlovskiy V. D., Kalyujnij R. A. but other; at the editor of M. I. Shvecya, R. A. Kalyujnogo. — Uzhgorod: IVA, 2003. — 240 s.
2. Dergavne upravlinnya v Ukraine: naukovi, pravovi, kadrovi ta organizacijni zasadi: navch. posib. / [N. R. Nizhnik (zag. editor), V. M. Oluyko (zag. editor)]. — L.: Vid-vo of Nac. un-tu «Lvov. politekhnik», 2002. — 352 s.
3. Karlova V. Derzhavne upravlinnya u sferi kulturi na regionalnomu I miscivomu rivni: poshuk effektivnih modeley / V. Karlova // Visnik NADU. — 2004. — № 2. — S. 234–242.
4. Kulturna politika v Ukraine. Analitichnij oglyad / for editor of O. Gricenko. — K.: UCKD, 2007. — 160 s.
5. Ruban Yu. Konceptual'ni zasadi humanitarnogo rozvitku Ukraine: strategichni prioriteti dergavnoi politiki / Yu. Ruban // Strategichni prioriteti. — 2009. — № 3. — S. 5–10.